

Orvosi könyvtárak Internet-használata Észak-Karolinában

Észak-Karolina orvosi könyvtárai – az egyházi fenntartásúak kivételével – nem alkalmaznak Internet- és e-mail cenzúrát, és elzárkóznak az ilyen jellegű próbálkozások elől. A használatban magánügynek minősítik a pornográf képek és egyéb dokumentumok képernyőre „idézését” is. Ha valakinek nem tetszik, hogy szomszédja számítógépén ilyen anyagok jelennek meg, átültetik egy másik számítógéphez, ahonnan nem látható ez a „szemérmetlenkedés”.

Az Internet a világ minden könyvtártípusában egyre inkább elérhetővé válik. Az iránta való igény mind a könyvtárosok, mind a felhasználók részéről megnövekedett. A könyvtárosok felől nézve az Internet alapvetően megváltoztatja a könyvtár működési módját. A könyvtár Internethez, e-mailhez jutása – többek között – a következő fejleményekkel járhat:

- a könyvtárosok kevesebbet telefonálnak, hiszen kérdéseiket elektronikus levélben is feltehetik;
- megváltozik az állományfejlesztés gyakorlata, kevesebb könyvet szereznek be, mert az Interneten „hegyekben áll” az információ;
- több számítógépet vesznek;
- a számítógépeknek hely kell, ezért megváltozik a könyvtár berendezése;
- sokkal több Internettel és számítástechnikával kapcsolatos ismeretet kínálnak az olvasóknak. A lista hosszan folytatható.

Eközben az ember sohasem tudhatja, mit talál az Interneten. Teljesen váratlan jelenségek bukkanhatnak elénk. A nagyszerű fejlemények mellett az Internet kétségeket, problémákat, etikai kérdéseket is jelent a könyvtár számára, például, hogy mikor, mivel sérthetjük meg más ember jogait.

Nézzünk meg az Internet használatával kapcsolatosan néhány könyvtári esetet:

1. Egy könyvtáros „mellékfoglalkozásként” gyermekpornográfiával kereskedik. A könyvtárban, munkaidőben pornográf képeket tölt le az Internetről. A Szövetségi Nyomozó Iroda a könyvtár segítségét kéri, hogy bizonyítékot szerezzen, és börtönbe juttassa az illetőt.

2. Egy minisztériumi tisztviselő magas rangú vendégekkel érkezik az orvosi könyvtárba. Az Internetet szeretné bemutatni nekik, mert abban reménykedik, hogy így a könyvtár számítógépes laboratóriumához pénzügyi támogatást szerezhet.

Lenyomja az „Enter” gombot, hogy a képernyővédő eltűnjön, mire egy pornográf kép jelenik meg. Az egyik olvasó felejtette úgy a gépet.

3. Egy anya a kislívával azért jön a könyvtárba, hogy megmutassa neki az Internetet. Bemennek a számítógépes laboratóriumba, és azt látják, hogy a hallgatók pornográf fényképeket nézegetnek. Az anya rettenetesen felháborodik, és panaszt tesz az egyetemi vezetőségénél. Méltatlankodó cikket is ír a helyi sajtónak.

4. Az *Educom Review* 1995. március–áprilisi száma közli a következő esetet. Egy hallgató unta a tanulást, és helyette azzal szórakozott, hogy egy nyilvános számítógépes teremben hangeffektust tett fel a gépekre. Bekapcsolásakor minden számítógépen egy filmből letöltött, tettetett orgazmus zaja hallatszott, és a hangot sehogy se lehetett leállítani.

5. Egy hallgató a képernyővédőt az orvosegyetemi könyvtárban olyanra cserélte, amelyen raszszista jelszavak és Ku Klux Klan felirat volt látható.

E történetek mind észak-karolinai könyvtárakban estek meg. De tovább is folytathatom, mert a könyvtárban vannak olyanok, akik

- fondorlatos módon más jelszavával küldenek üzeneteket;
- vírusokat raknak a könyvtári számítógépekbe;
- e-mail betyárkodnak;
- törvénytörő módon használják az Internetet;
- üzleti tevékenységgel saját maguknak szereznek hasznot a könyvtári számítógéppel;
- túl sokáig használják az Internetet, így mások nem tudnak hozzáférni;
- nem tartják be az Internet etikettjét, a „netiket”: flame wart keltenek, csupa nagybetűvel leveleznek stb.

Mit tehetnek a könyvtárak az ilyen zavarba ejtő esetek megoldására és megelőzésére? Sok

könyvtár már foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Az Interneten százával található a könyvtári Internet-felhasználással foglalkozó írások, pl. az MLA Docket #7, az UWWW, és egyéb egészségügyi információs szolgáltatások. A MEDLIB-L-en rendszeresen olvashatunk ilyen esetekkel kapcsolatos kérdéseket és válaszokat.

Sok könyvtár vezérfonalként az American Library Association (ALA) „Library Bill of Rights” c. állásfoglalását alkalmazza Internet-politikájában. (A „Jogok könyvtári törvénye” az amerikai alkotmány első tiz kiegészítését tartalmazó Bill of Rights mintájára készült. – A szerk.) Ez a híres dokumentum sok év óta hirdeti, hogy nem kell a cenzúra, és ez vonatkozik az elektronikus információra is. E dokumentum lényegében azt mondja ki, hogy minden embernek – életkorától függetlenül – joga van hozzáférni minden információhoz. Ha a felhasználót zavarja, hogy a mellette ülő milyen képeket nézeget az Interneten, az ALA javaslata szerint a könyvtáraknak kell olyan környezetet teremteniük, ahol a felhasználó elkülönülhet. Az ALA határozottan megállapítja, hogy a pornográf képek blokkolására szolgáló szűrő szoftverek (pl. a Net Nannie) használata valójában cenzúra, ezért alkalmazásukat (a nyilvános könyvtárakban – A szerk.) nem támogatja.

Az amerikai könyvtárosok nemrégiben egyöntetűen tiltakoztak egy újonnan bevezetett törvény ellen. A Kommunikációs Illendőségi Törvény tulajdonképpen az 1996-os telekommunikációs törvény része. A törvény jogsértőnek nyilvánítja azokat az Internetre feltett obszcén anyagokat, amelyeket 18 éven aluli személyek is megnézhetnek. A törvény ellen indított perek egyikének az ALA volt a vezető kezdeményezője. (Az illendőségi törvény ellen két nagy per indult, a másikat az Amerikai Polgárjogi Unió kezdeményezte, összesen több tucat felleccsel. A két eljárást egy idő után összevonták. – A szerk.) 1997. június 26-án az Egyesült Államok Legfelső Bírósága a szóban forgó cikkelyeket alkotmányellenesnek nyilvánította.

A Kongresszusi Könyvtár is adhat ötleteket az Internet használatának szabályozásához. Arra bátorítja könyvtárosait és alkalmazottait, hogy a szakmai feladatok, a szakmai fejlődés és munkájuk támogatásához használják fel az Internetet. A vezetőség tiszteletben tartja az alkalmazottak számítógép-használatának titkosságát.

A könyvtárosok viszont nem használhatják az Internetet kongresszusi lobbizásra, továbbá:

- törvénybe ütköző cselekedetek végrehajtására,
- másokat sértő nyelvezet alkalmazására,
- nem adhatják ki magukat más személynek,
- nem küldhetnek láncleveleket.

A következőkben az észak-karolinai orvosi könyvtárakban érvényben lévő Internet-felhasználási szabályokról essék szó. Az államnak négy

orvosi egyeteme van, mindegyiknek kitűnő könyvtára, nyolc könyvtárral ellátott egészségügyi központja, és körülbelül nyolcszáz kórházi könyvtára.

A Chapel Hill-i University of North Carolina az állam közepén található, amerikai mércével mérve, régi egyetem. Állami pénzekből működik, egyházi kapcsolatai nincsenek. Az észak-karolinai egyetemek közül az egyik legliberálisabbnak számít. Orvosi könyvtárában az Internet felhasználásának politikája is liberális. Kitűzött céljuk az, hogy az egész egyetem számára elérhetővé tegyék a szükséges információt. A könyvtár számítógépein bárki használhatja az Internetet. Oktatók, alkalmazottak és hallgatók egyaránt modemen keresztül jelentkezhetnek be, és használhatják az e-mailt. Időben sem korlátozzák az Internet felhasználását. Az e-mailt magánügynek tekintik, senkinek sem kell aggódnia, hogy a könyvtári személyzet elolvassa levelezését. Internet-cenzúra nincs. A könyvtárban panaszt tettek, hogy egyesek obszcén képeket nézegetnek a mellettük lévő számítógép képernyőjén. Az egyetem megpróbált lépéseket tenni ez ügyben. A jövőben ilyen panasz esetén a könyvtáros egy másik számítógépet ajánl fel a panaszosnak, ahonnan nem láthatja az őt sértő képernyőt. Vagyis ez a könyvtár egyértelműen csak a sértett fél védelmére vállal kötelezettséget, de semmiféle cenzúrát nem gyakorol. Itt is alkalmaznak irányelveket a könyvtár munkatársainak Internet-használatával kapcsolatban.

Az egyetem arra ösztönzi oktatóit, dolgozóit és hallgatóit, hogy sajátítsák el a kellő információ ismereteket, tudják használni az Internetet és az e-mailt. Az egyetemen dolgozók és tanulók abban az előnyben részesülnek, hogy korlátozott mértékben használhatják az Internetet nem hivatalos célokra is. Hoztak azonban néhány korlátozó intézkedést: tilos az Internetet és az e-mailt kereskedelmi célokra, pénzszerzési tevékenységre felhasználni. Más személy jelszavának csalárd felhasználásával szintén tilos üzenetet küldeni.

Továbbmenve, ezúttal nézzük egy másik egyetem, egy eredetileg baptista, ma is az egyházhoz tartozó magánegyetem Internet-politikáját. Ez a Wake Forest University Orvosi Fakultásának Könyvtára Winston-Salemben. Mindazok a könyvtárosok, orvosok és hallgatók, akik az Internetet szeretnék használni, egy megállapodást kötelesek aláírni. Eszerint az egyetemnek joga van az e-maileket ellenőrizni. Az egyetemi számítógépeken tilos másokat sértő, illetlen, obszcén dolgokat megjeleníteni. A felhasználók nem küldhetnek felszólításokat, vírusokat vagy politikai anyagokat a számítógépeken. A felhasználók nem használhatják egymás jelszavát. Bejegyzett szoftver másolása tilos. Mint látjuk, a két egyetem egészen eltérő felhasználói politikát alkalmaz.

Az egészségügyi könyvtárak többségének még nincs írott Internet-használati szabályzata. A jelenlegi helyzet szerint bárki bemehet a könyvtárba, és használhatja az Internetet, cenzúra nincs; az Internet használata időben nincs korlátozva. Én az egyik ilyen könyvtár igazgatója vagyok Wilmingtonban. Már előfordult, hogy egyesek megpróbáltak kiereszkedni valami cenzúraféleséget, de mindaddig ellenálltunk. A mi könyvtárunkba bárki bemehet, és bárki használhatja az Internetet. Elsősorban biztosítunk azonban azoknak az egészségügyi dolgozóknak, akik egészségügyi információt keresnek az Interneten. Három másik rendelkezésről tudunk még ezekben a könyvtárakban: (1) A törvénybe ütköző cselekedetek tilosak. (2) Mások jelszavát tilos felhasználni. (3) A számítógépes rendszer megváltoztatása tilos.

A Wilson Memorial Hospital könyvtárának internetes politikája:

- az alkalmazottaknak használniuk kell az Internetet munkájukhoz;
- személyes célokra is használhatják az Internetet, ha az nem ütközik a munkájukkal;
- nem végezhetnek sem illegális, sem kereskedelmi tevékenységet az Interneten;
- nem hozhatnak a képernyőre obscén és vulgáris képeket;

➤ tiszteletben kell tartaniuk a betegre vonatkozó információk bizalmas jellegét.

Végül néhány, a számítógép használatára vonatkozó, a józan ész diktálta szabály, amely a számítógépes etika tízparancsolatának nevezhető (alapjaira a Hálón bukkantam rá – *Arlene H. Rinaldi: Guidelines and Netiquette*):

1. Ne használd a számítógépet más emberek kárára!
2. Ne avatkozz mások számítógépes munkájába!
3. Ne üsd bele az orrodát mások állományaiba!
4. Ne használd a számítógépet lopásra!
5. Ne használd a számítógépet hamis tanuskodásra!
6. Ne használj és ne másolj le olyan szoftvert, amiért nem fizettél!
7. Ne használd mások információforrásait az engedélyük nélkül!
8. Ne kívánd el felebarátod szellemi termékeit!
9. Gondolj saját fejlesztésű szoftvered társadalmi következményeire!
10. Számítógépedet használd megfontoltan és kellő tisztelettel!

Beérkezett: 1997. XI. 28-án.

Fordította: Karácsony Gyöngyi

Az Elsevier Science a Beilstein Informationssysteme új tulajdonosa

Az Elsevier Science megvette az előző tulajdonosoktól, az Information Handling Services Group-tól és a Beilstein Institute-tól a Beilstein Informationssysteme (BIS) összes részvényét. Egyidejűleg exkluzív szerződést kötött a Beilstein Institute-tal és a Beilstein Chemiedaten und Software GmbH (CD&S) céggel a Beilstein adatbázis további építésére. Az új szervezeti keretben a BIS-t az Elsevier Science egyik leányvállalata, az MDL Information Systems, Inc. fogja működtetni. A BIS székhelye továbbra is Frankfurtban marad, a szolgáltatás folyamatosan működik. Az MDL *dr. Esther Allent* nevezte ki igazgatónak.

/Beilstein Information-sajtóközlemény, 1998. február 17., 2 p./

A 80 milliomodik könyvtárközi kölcsönzési kérés az OCLC-nél

A 80 milliomodik kérést a British Library Document Supply Centre továbbította az OCLC-hez, és ez egyúttal az egymilliomodik külföldi (USA-n kívüli) kérés volt. Az OCLC hálózata 64 ország több mint 26 ezer könyvtárát fogja össze. Az 1996-1997-es pénzügyi évben a könyvtárközi kölcsönzési rendszerben mintegy 6600 könyvtár 8,1 millió kérését kezelték. Az utolsó 1 millió kérés 63 nap alatt került be a rendszerbe.

/OCLC-sajtóközlemény, 1998. február 20., 2 p./

(V. P. É.)